

SIMBOLOGIA DELS RETAULES BARROCS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT BARTOMEU I SANTA TECLA, DE SITGES

JESÚS INSA I RUFACH

Aquest estudi del conjunt de retaules vol exposar que el seu contingut simbòlic, a més d'una iconografia catòlica, entronca amb el passat llunyà de la simbologia còsmica, que per nosaltres és menys coneguda. Els retaules així vistos contenen programes de treball que els cristians de l'època podien utilitzar per enfortir o bé assolir un sentit espiritual.

SIMBOLOGIA DELS RETAULES BARROCS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT BARTOMEU I SANTA TECLA, DE SITGES

Els estudis artístics dels nostres dies acostumen a separar d'una manera massa radical l'estètica medieval de l'estètica renaixentista. Des d'aquest punt de vista, mentre que a l'edat mitjana el contingut artístic s'inspira en el cosmos, en el Renaixement únicament s'inspira en l'home. Amb aquesta premissa, l'estètica del barroc, entre d'altres, sofreix una simplificació inadequada, ja que s'estableixen els estudis de dit canvi evolutiu per oposició dels dos corrents estètics, quan en realitat el que fa el Renaixement és recuperar el sentit còsmic del classicisme grec, incidint en l'aspecte físic de l'humà que la transcendència medieval no necessitava. En el canvi evolutiu, tant el Renaixement com el barroc no havien perdut, com passa en l'actualitat, l'harmonia entre el físic i l'esperit.

Amb aquesta premissa, que tan sols intenta concebre la història com una evolució, es pot mirar els retaules barrocs amb tot el bagatge del coneixement còsmic, heretat del passat i que segurament es tornava a recuperar per la necessitat contrareformista que apel·lava a la tradició.

Sense aquesta concepció, quan s'explica la simbologia dels conjunts d'escenes religioses que representen passatges concrets, s'acostuma a fer menció del seu valor educatiu i temàtic, però mai es valora

des del seu contingut còsmic, des de la relació del microcosmos amb el macrocosmos, de manera que es pugui veure l'ésser humà com un conjunt ordenat de símbols que ell mateix pot treballar per assolir un nivell espiritual superior.

Els retaules, com d'altres conjunts artístics de seriacions, manifesten en la seva estructura representativa la simbologia de nivell que el creient pot assolir, ja que els nivells simbòlics tenen correspondència amb la part física i espiritual de l'individu que contempla l'obra.

El conjunt de retaules de Sitges és una mostra importantíssima pel que fa a la comprensió del sentit que té la proliferació de retaules dins d'un mateix temple. Cada retaule té un contingut simbòlic i, amb dits retaules, els creients poden treballar la seva evolució espiritual a partir de diferents propostes que comprenen dogmes de l'Església. Tots ells tenen en conjunt el mateix contingut de nivell, és a dir, un esquema ascendent que va des de la part física de l'ésser humà, que passa per les passions, sentiments i intel·lecte, a la part espiritual, on hi ha el pensament de fe, de llum o lluminós, i Déu pare amb la seva protecció celestial.

El retaule del Roser, el més antic del conjunt, és el que manifesta un contingut simbòlic més universal, de manera que la seva ordenació simbòlica, si no fos pel contingut dogmàtic del rosari catòlic, podria ser una simbologia pròpia de qualsevol religió, ja que ordena l'home com un microcosmos a imatge del macrocosmos, la qual cosa succeeix a totes les grans religions, que, en aquest aspecte iniciàtic, coincideixen totes en el passat llunyà.

Segons el retaule, el prec del rosari ja no és únicament un ritual, com ho poden ser els rituals tântrics: és un mitjà per a millorar-se.

En el retaule de la Verge del Remei, el cristià pot millorar-se pel que fa al sofriment. L'ordenació simbòlica de nivell s'adequa amb una simbologia eclesiàstica relacionada amb el sofriment i el remei i que té com a objectiu enfortir el dogma de la Fe.

El retaule de la Verge dels Dolors torna a ser una ordenació simbòlica que enforteix la Fe. El símbol del dolor de la Verge està envoltat de passatges de la seva vida en què va experimentar el dolor del sacrifici. El creient pot treballar davant del retaule la concepció cristiana que l'Amor comporta sacrifici i dolor.

En el retaule de la Immaculada Concepció l'ordenació de la simbologia de nivell torna a presentar un concepte universal, que en aquest cas és la puresa. En totes les grans religions la puresa és el mitjà iniciàtic per a esdevenir un vehicle de la divinitat. Amb aquest dogma l'Església ensenya que la puresa en el sentiment i en el pensament són el camí cap al món diví.

El retaule de Sant Elm representa l'adequació d'una simbologia de nivell per mitjà d'un sant amb advocació local a Sitges. L'home, mariner en el passat, podia treballar el risc de naufragi i enfortir-se com a pescador i com a home d'esperit cristià.

Els retaules, com tota obra barroca, contenen la diversitat de simbologia de la il·luminació, és a dir, el concepte medieval de donar llum, i, per tant, color, ja que la llum emet els colors de l'arc de Sant Martí (difracció de la llum). Tota l'escultura policromada porta també la simbologia de cada color i de l'or. Totes les imatges evangèliques principals s'il·luminen sempre amb els mateixos colors, que tenen el corresponent símbol, que podem trobar en l'obra escrita de Pacheco des del punt de vista de tècnica tradicional. Però en els autors de simbologia antiga i també en els que tracten de simbologia iniciàtica, es pot trobar la definició del seu significat. Dit significat té a veure amb la simbologia de nivell. D'aquesta manera els colors tenen una simbologia sacra i una altra de profana, la qual cosa, avui dia, sovint es barreja i dificulta la interpretació simbòlica.

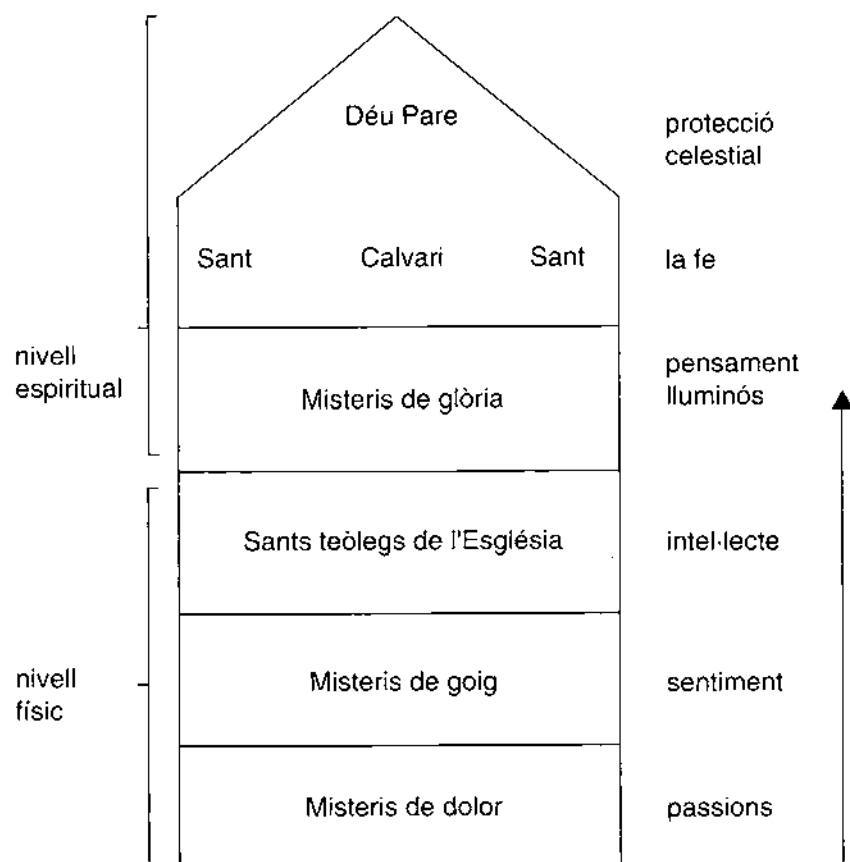
Pel que fa a la simbologia de nivell, un esquema dels retaules de l'església de Sitges contribueix a la seva comprensió.

Retaule del Roser. Abans 1936. Arxiu Històric de Sitges. Col·lecció Josep Mates.

RETAULE DEL ROSER

Simbologia de nivell

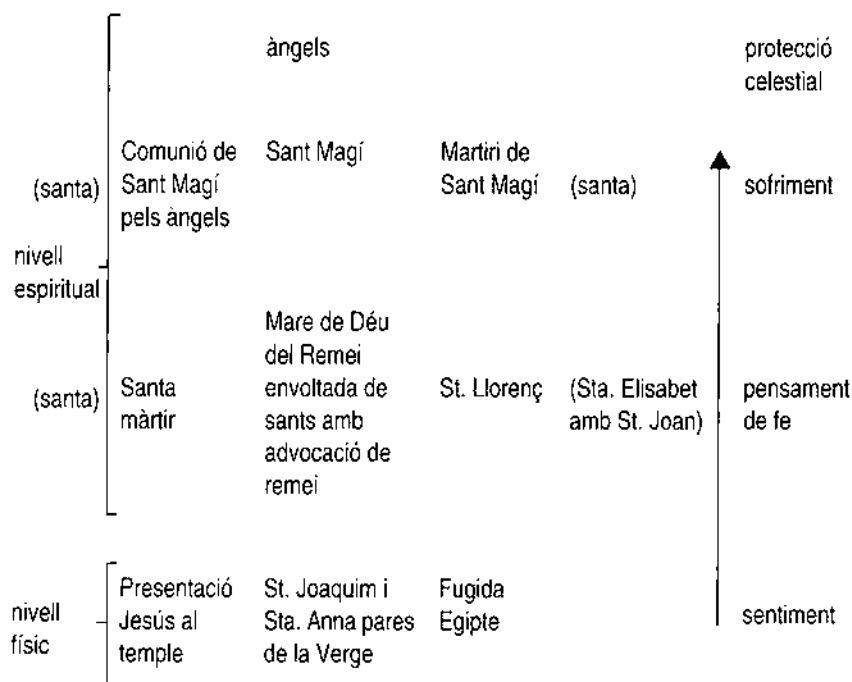
Ordenació simbòlica ascendent, mitjançant el rosari, amb la qual el creient pot treballar els seus nivells com a humà, situats a la dreta de l'esquema, per tal d'assolir la protecció divina.

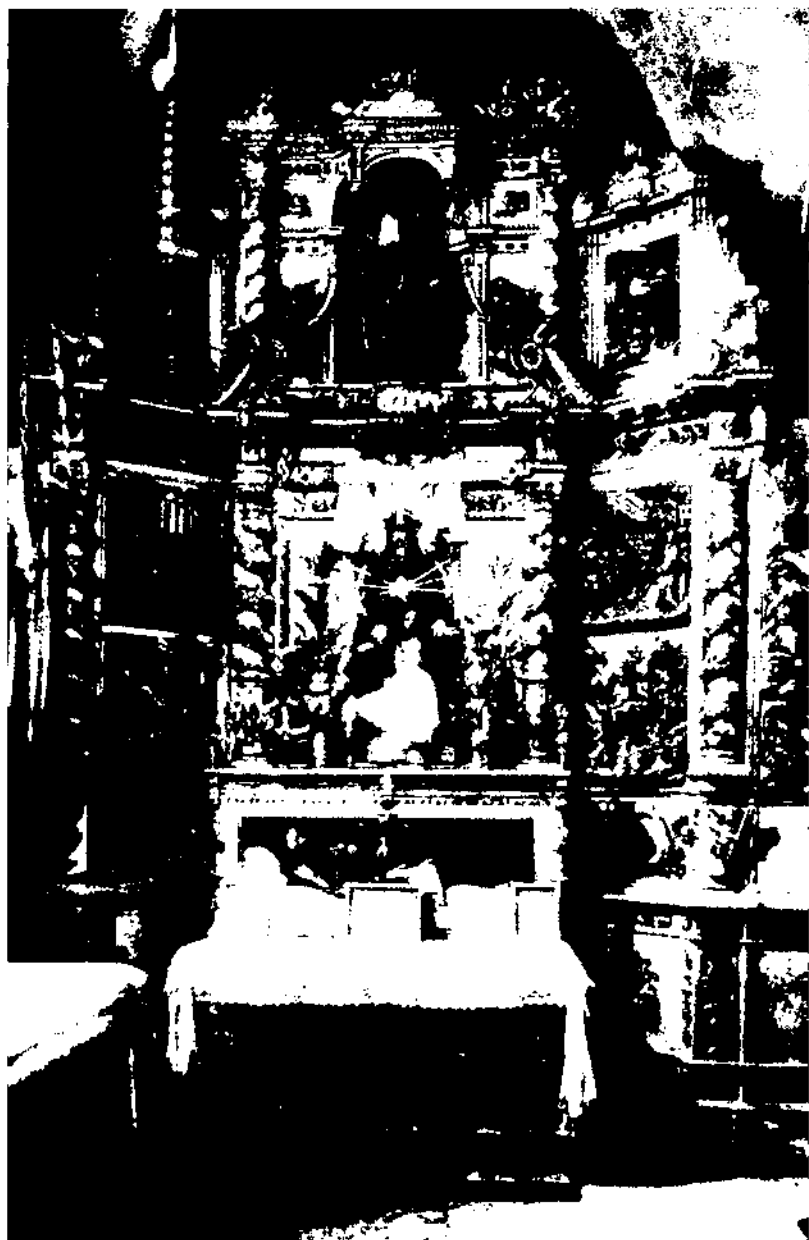
Retaule del Remei. Abans 1936. Arxiu Històric de Sitges. Col·lecció Josep Mates.

RETAULE DE LA VERGE DEL REMEI

Simbologia de nivell

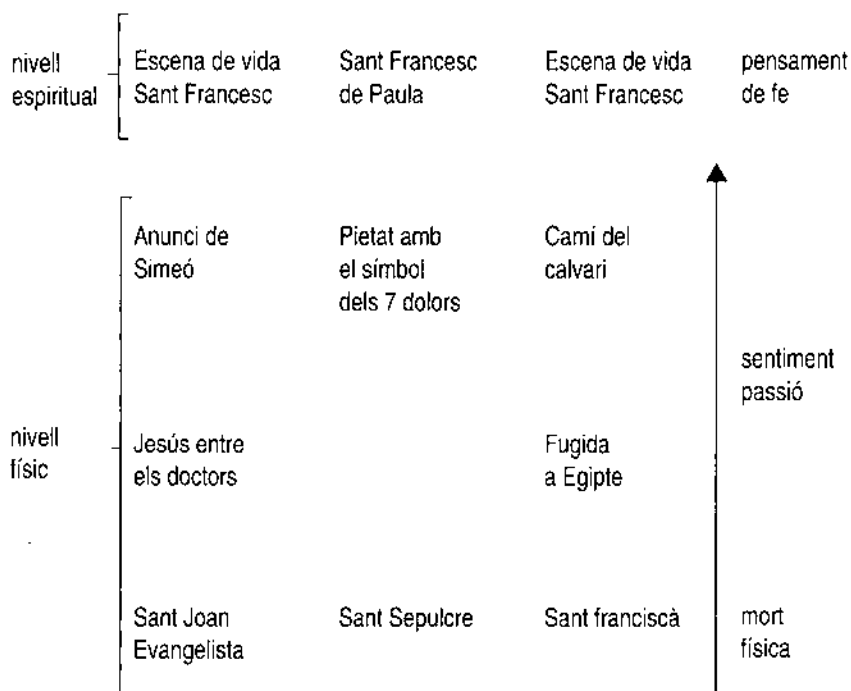
Ordenació simbòlica ascendent que representa l'advocació a la Verge i sants màrtirs de fe, o bé relacionats amb miracles de guariment i remei. El creient pot treballar l'assoliment del nivell celestial en moments de sofriment.

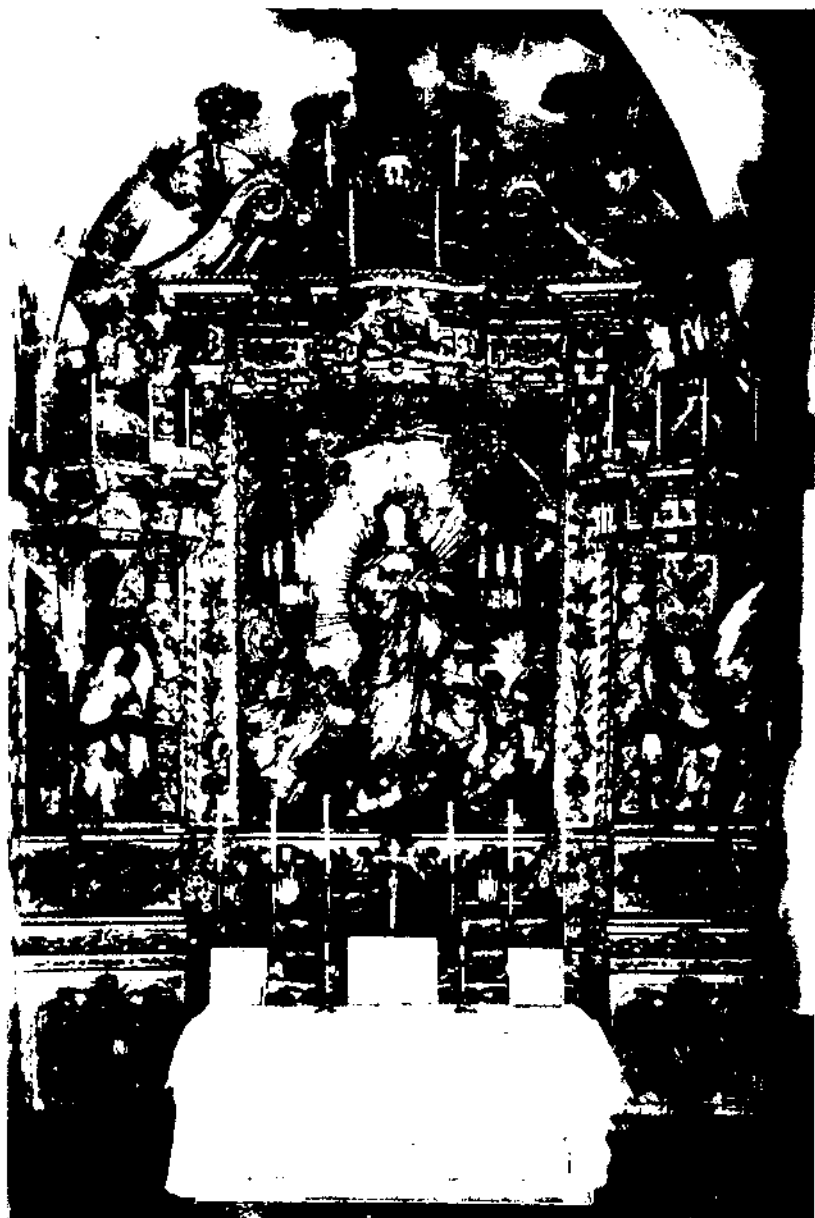
Retaule dels Dolors. Abans 1936. Arxiu Històric de Sitges. Col·lecció Josep Mates.

RETAULE DE LA VERGE DELS DOLORS

Simbologia de nivell

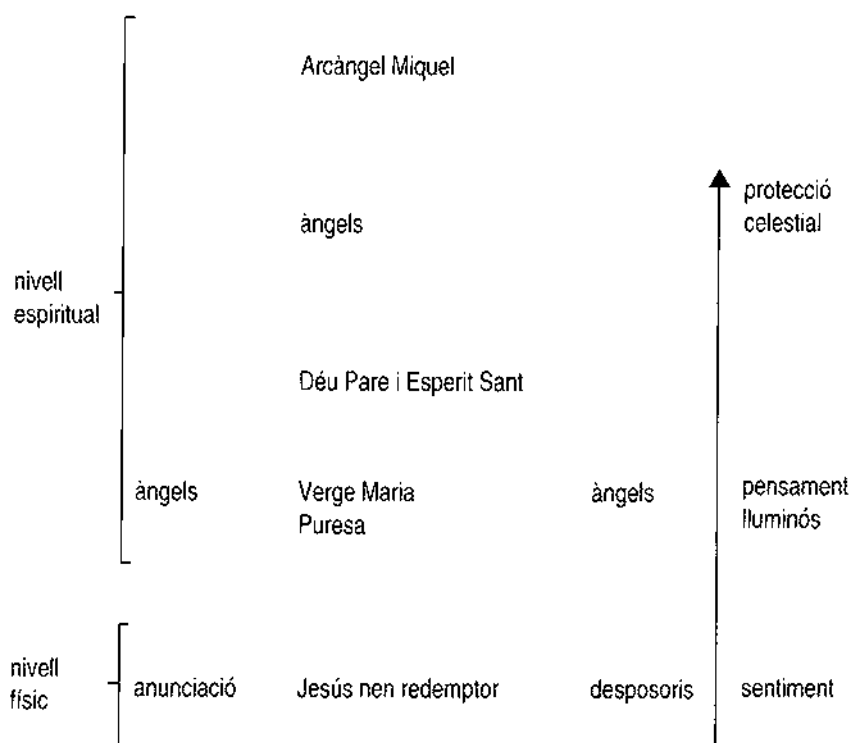
Ordenació simbòlica ascendent que representa el dolor de la Mare de Déu per l'anunci i passió de la mort de Jesús. El cristià pot treballar, a través de Sant Joan Evangelista, el dolor del sacrifici per assolir el nivell del pensament il·luminós com Sant Francesc.

*Retaule de la Immaculada. Abans 1936.
Arxiu Històric de Sitges. Col·lecció Josep Mates.*

RETAULE DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ

Simbologia de nivell

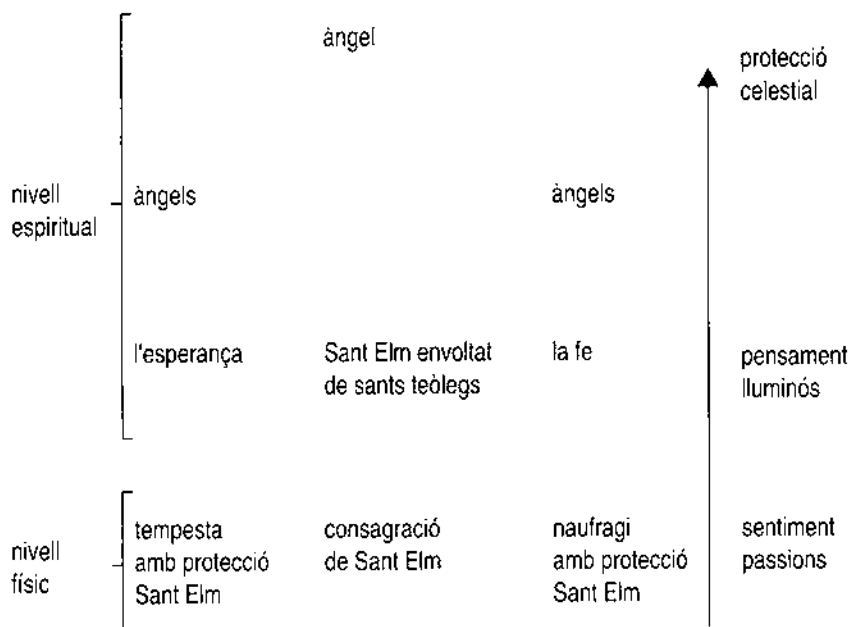
Ordenació simbòlica ascendent amb la representació del dogma catòlic de la Immaculada Concepció. El creient pot treballar la relació sentiment-pensament, és a dir, la relació cor-cap, per assolir el nivell diví.

*Retaule de Sant Elm. Abans 1936.
Arxiu Històric de Sitges. Col·lecció Josep Mates.*

RETAULE DE SANT ELM

Simbologia de nivell

Ordenació simbòlica ascendent que representa la salvació a través de la fe i l'esperança. El cristià pot treballar amb l'exemple dels sants com a mediadors per assolir la protecció celestial.